

Voorwoord

Al enkele weken breek ik mij het hoofd over ‘hoe begin ik aan een voorwoord voor het boek ‘Het solidair-individualisme’ van Marcel De Beukeleer?’. Met een beetje geschiedenis, denk ik al een hele tijd.

Het best vertrekken van het lange traject van de auteur, die ik al jaren tegenkom in de wereld van jeugdhulpverlening, pleegzorg, armoedebestrijding, etc. Dat was toen de dieren nog spraken. En meer bepaald de Vogels... Ja, Mieke Vogels, toen zij Vlaams minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen (1999-2003) was, een ‘groene’ van Anders Gaan Leven, in de voetsporen van CVP-ministers, met boegbeelden als Rika Steyaert, Jan Lenssens, Wivina Demeester en Luc Martens, de grondleggers van vernieuwingen in de Jeugdzorg.

Tijdens studiedagen en in adviesraden inzake de toen zeer noodzakelijke hervormingen in de organisatie en in de mentaliteit van de jeugdzorg: de noodzakelijke overgang van aanbodgestuurd naar vraaggestuurd. Toentertijd was hij, samen met zijn partner, de stichter, bezieler en vertegenwoordiger van een heus ouderplatform dat in de loop der tijden vervelde van het wat sentimentele ‘Ons kindje’ naar ROJ (Raad van Ouders van de Jeugdhulp) en tot slot naar ‘OudersNetwerk Vlaanderen vzw’. Eerst op internetpagina’s, nu onder die laatste naam op Facebook¹ te vinden. Van soloslim naar groepsspel.

Marcel De Beukeleer², voormalig verzekeringsmanager en -makelaar, is al vroeg bekwaamd in de wereld van ICT. En hij had zelf als ouder heel wat meegemaakt, ook in het directe contact met de toenmalige wereld van de jeugdhulpverlening. En in het midden van alle moeilijkheden die hij en zijn vrouw meemaakten, is hij opgeveerd. Vanuit machteloosheid, verontwaardiging en bekommernis om het lot van kinderen die de (bijzondere) ‘jeugdbijstand’ meemaakten en vooral ook om het lot van hun ouders. Aan hen wou hij een stem geven. Hij wou beter gehoord worden. In de toenmalige ‘bijstand’ aan de jeugd werden de ouders als falend terzijde geschoven. Dan maar publiek gaan. Dat had hij ongetwijfeld geleerd in de wereld waarin

hij tot dan toe werkte en waarin hij opgeleid was. Opgeleid, niet in de sector van de sociale wetenschappen dus, noch in de wereld van de hulpverlening, heeft hij bijkomende opleidingen gevolgd en trad hij in dialoog met de specialisten van die tijd en daarna, en geleidelijk aan kwam hij meer en meer naar voren in allerlei publieke fora om de stem van de ouders te laten klinken.

In 1995 was ‘Het zwaard van Damocles’ de trigger voor zijn intrede in deze wereld. Dat ‘zwaard’ was een boek van de KU Leuven-specialist, Ides Nicaise (onderzoeksleider – HIVA en Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen). Het boek ging over de moeilijke verhouding tussen kansarme gezinnen en de bijzondere jeugdbijstand in Vlaanderen. In het slot van dat boek breekt Nicaise een lans voor de erkenning van specifieke ouderverenigingen in de bijzondere jeugdbijstand. En hij vertelt verder dat Marcel en zijn partner die taak tot hun levenstaak hebben gemaakt. ‘Zij zijn geen ervaringsdeskundigen in de armoede maar weten wel uit eigen ervaring hoe het voelt als je eigen kinderen ‘geplaatst’ worden.’ En vooral: ‘Zij hebben in hun actie steeds oprecht de belangen van arme gezinnen mee verdedigd, wat niet evident is gezien het dubbele stigma dat op deze gezinnen rust. Zij hebben vanaf toen gestreden om de jeugdbijstand te helpen hervormen van gezinsvervangend naar echt gezinsondersteunend.’³

In ‘Het solidair-individualisme’ laat Marcel De Beukeleer deze grondhouding duidelijk zien: het boek is een combinatie van levenservaringen en van zijn voortdurend doorleren, een combinatie van goed beluisteren van wat ervaringsdeskundigen of wetenschappelijke experts te zeggen hebben en zich dan laten horen. Het boek is qua inhoud zeer divers. Het is een collage van verkenningen in diverse domeinen, gaande van filosofie in het algemeen en politieke filosofie in het bijzonder, over ontwikkelingspsychologie en -pedagogiek, financies en fiscaliteit, sociologie, arbeidsbeleid en sociale zekerheid, telkens met eigen conclusies en inzichten en ook vooruitzichten en een toekomstvisie. Dus ogenschijnlijk altijd maar verder en verder weg van de jeugdzorg en tegelijk ook weer niet: het boek contextualiseert de problematiek die centraal staat in de jeugdzorg: toegankelijkheid en respect voor elke deelnemer zoals in een ware democratie.

Marcel stelt zich op als goed geïnformeerde, emancipatienastrevende burger, die zijn medeburgers oproept zelf informatie op te zoeken en te toetsen en hij moedigt hen aan om zelf na te denken en niet slaafs de ‘beleidsmakers’ of ‘influencers’ te volgen. Deze houding heeft hem van in het begin van zijn ‘carrière’ in de jeugdzorg getypeerd. Kennelijk motiveerde dit hem om zich, mede namens minder mondige burgers, in te spannen

om een stem te geven aan de mensen die hulpverlening ondervinden. Dat is een ingewikkelde situatie, die er op het eerste gezicht simpel uitziet: hulp ga je vragen als je ten einde raad bent, of ze wordt je opgelegd als er volgens bevoegde diensten iets misloopt met een van je kinderen. De hulpvrager en de expert die hulp verleent. Een duo. Geen duet, want asymmetrisch per definitie. Simpel. Maar in allerlei domeinen ondervindt men dat verleende hulp slechts echt werkt als de geholpene ten minste mee aan het stuur zit.⁴ Dat klinkt simpel, maar dat is ingewikkeld.

Mee aan het stuur: vertrouwen is hiervoor van kapitaal belang. Niet alleen van de ontvanger in de expertise van de verlener, maar ook van de hulpverlener in de denk- en handelingsbekwaamheid van de ontvanger. In feite maakt hulpverlening de ontvanger van hulp nog meer kwetsbaar dan hij/zij voordien al was. Zij/hij botst niet alleen met een mislukking en met een onvermoede beperktheid in de eigen opvoedingscapaciteit, maar hij/zij moet de eigen intieme familiebeleving aan een vreemde toevertrouwen.

Zo ondervond Marcel als ouder dat je de controle over jezelf en je situatie verliest. Die wordt je uit handen genomen, hoe participatief en dialogaal de hulpverlening ook georganiseerd wordt. Dat was eind van de jaren 90 zeker nog niet zo, maar je kunt je met Marcel afvragen of het ondanks de evoluties van de laatste twintig jaar nu wel echt anders is. Hoe goed bedoeld en niet meer moreel beoordelend die hulpverlening intussen ook georganiseerd wordt.⁵

De participatie en de formele gelijkwaardigheid van alle deelnemers aan het hulpverleningsproces ten spijt, blijft deze situatie toch altijd, onvermijdelijk wellicht, gekenmerkt door het gegeven dat diegenen aan wie hulp verleend wordt in de kwetsbaarste positie zitten. En de experts, de hulpverleners, kunnen niet anders dan uitgaan van wat zij weten en geleerd en ondervonden hebben. Hoe vrij ze je in die situatie ook laten spreken en je gevoelens en ideeën laten uiten. Dat wordt onvermijdelijk toch gerecupeerd in het gehanteerde model, dat als richtsnoer dient. Jouw denken en voelen is aan vervanging toe. Je bent vastgelopen, of niet soms? Het nieuwe wordt je aangereikt.

Het wederzijdse vertrouwen dat nodig is om de hinder van deze asymmetrie voldoende te milderen, kan maar tot stand komen in een (meestal) langdurig proces. In dit proces is het nodig dat diegenen die 'de leiding' hebben, zich bewust tonen van die feitelijke ongelijkheid, en ook dat diegenen aan wie hulp verleend wordt, hun aarzeling om zelf te denken en denkkaders te verkennen leren overwinnen in de dialoog. Zo zal zijn/haar persoonlijke behoefte aan steun wellicht beter gehoord worden en in

rekening gebracht worden door de helper, ook als die vooral het kind in het vizier moet houden.

Aan de kwetsbare hulpzoekers gaf en geeft Marcel De Beukeleer nu opnieuw een luide stem in de demonstratie van dit boek: hij laat zijn durf en moed zien om zelf te denken en te spreken, en om zo vrij mogelijk te verkennen en de eigen stem te verheffen. Experten beluisteren en aan het woord laten, maar niet slaafs opvolgen, ook niet als je hulp nodig hebt. Durven, ook in die situatie, op een zelfstandige manier in dialoog te gaan en het eigen denken de leiding laten behouden.

De hulpverlening moet wennen aan die mondige burger zoals de huidige generatie artsen heeft moeten leren om met de door *dokter Google* geïnformeerde patiënt efficiënt om te gaan, d.i. door haar/hem in het geneesplan en -proces actief te betrekken.

Prof. em. dr. Jozef Corveleyn,
klinisch psycholoog en psychoanalyticus (KU Leuven)

Leeswijzer

Hoewel individualisme een filosofisch gegeven is, gaat dit boek niet over de filosofie van het individualisme. Veeleer gaat het over hoe het individualisme gepromoot kan worden bij ouders van jonge kinderen, hoe het toegepast kan worden in regelgeving en hoe het beter kan gedijen in een sociale, seculiere samenleving.

De lezer wordt meegenomen op een levensreis, van geboorte tot voorbij de pensionering. Soms vrolijk, soms bikkelhard of doodernstig zijn de ideeën die ergens in het brein van een denker ontstonden. Dit boek is dus niet van één persoon, maar van velen die zich de laatste decennia bezighielden met (het bestuderen van) het opvoeden van kinderen, het bestrijden van armoede, het zoeken naar geluk, het aanpassen van reglementeringen en wetten aan onze nieuwe maatschappijvorm(en) en het in/aanpassen van onze multiculturele samenleving in de veranderende wereld.

Het in de praktijk brengen en vooral het coördineren van individuele rechten van baby's, kinderen, jongeren, (toekomstige) ouders, zieken, mensen met een beperking of zij die in armoede leven, werknemers en gepensioneerden is niet altijd vanzelfsprekend. Ook gemeenschappen zoeken rechten die niet altijd stroken met wat we tot nu toe in onze (Europese/westerse) liberale democratieën gewend zijn. Toch bestaat er voor elk probleem een solidaire oplossing.

Anderzijds is dit geen boek dat enkel maar (deel)oplossingen wil voorstellen. Neen, de voorstellen zijn puzzelstukjes die jammer genoeg niet exact in elk kader passen. Het is dan ook onontbeerlijk dat de lezer enige soepelheid in het beoordelen van de voorstellen aan de dag legt. Bekijk liever het grotere geheel.

Dit boek is een toekomstboek en bouwt voort op wat bestaat en verworven is. Er wordt hier haast met geen woord gerept over de geschiedenis. Maar vanzelfsprekend hebben de oude Grieken, de Romeinen, de godsdiensten, de Verlichting en haar filosofen, de revoluties en de oorlogen alle bijgedragen tot wat Europa op het eind van de 20ste eeuw geworden is: een

vereniging van natiestaten gebaseerd op een homogene samenleving met gemeenschappelijke waarden en normen.

Lezers met kennis van de filosofie zullen wellicht de individualistische ethiek van Jeremy Bentham (1748-1832) en het sociaal utilitarisme van John Stuart Mill (1806-1873) voelen doorschemeren, maar dat mag de andere lezers zeker niet afschrikken. Daarnaast ben ik – zoals wellicht velen van mijn leeftijdsgenoten – onbewust ook kind van de tijdsgeschiedenis van wetenschapsfilosoof Karl Popper (1902-1994).⁶ De open samenleving die hij voorstaat en de wijze waarop die via ‘*Social Engineering*’ hervormd kan worden, is een rode draad in dit boek.

Er wordt enkel in de tegenwoordige en toekomstige tijd geschreven. Als de lezer aanvoelt dat hij wat meer over onze (voor)geschiedenis wil weten om het uitgangspunt van dit boek beter te kunnen plaatsen, dan is er een overaanbod aan lectuur. Wil je het bij één boek houden, dan is ‘Links-liberalisme’⁷ van mijn dorpsgenoot en inspirator Herman Lauwers een goede toeleiding tot dit boek.

De behandelde materie is complex; daarom is zoveel mogelijk vermeden met cijfers om de oren te slaan. Met cijfers kan je immers (bijna) alles verklaren.⁸ Soms moet er uitgeweid worden om iets goed te duiden, waardoor de lectuur zou kunnen gaan vervelen. Ik heb geprobeerd om met een vlot toegankelijke schrijfstijl de lezer voorbij deze klippen te loodsen, zodat hij gemakkelijker het volledige plaatje kan zien.

Maar eens je Utopia gezien hebt, begint het pas. Elke verandering is ooit begonnen met het ondenkbare. En telkens is het ondenkbare toch tot stand gekomen door de durf van pioniers, de verbeterheid van actievoerders, de inzet van velen en het geloof van mensen.